

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A roma polgárok társadalmi felruházása és integrációja Európában (feltáró vélemény a magyar elnökség felkérésére)

(2011/C 248/03)

Előadó: **TOPOLÁNSZKY Ákos**

2010. november 15-i levelében, az EUMSZ 304. cikkével összhangban Györkös Péter nagykövet a magyar elnökség nevében felkérte az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságot, hogy készítsen feltáró véleményt a következő tárgyban:

A roma polgárok társadalmi felruházása és integrációja Európában

(feltáró vélemény).

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció 2011. május 27-én elfogadta véleményét.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2011. június 15–16-án tartott, 472. plenáris ülésén (a június 16-i ülésnapon) 138 szavazattal 3 ellenében elfogadta az alábbi véleményt.

1. Következtetések és ajánlások

AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG:

1.1 üdvözli és nagyra értékeli mindazokat az erőfeszítéseket, amelyeket az Európai Unió intézményei állásfoglalások és szabályozási aktusok kialakításával, együttműködési struktúrák biztosításával, illetve a strukturális alapok és más pénzügyi eszközök rendelkezésre bocsátásával a romák ⁽¹⁾ szegregációjának csökkentése és társadalmi befogadása érdekében eddig tett;

1.2 ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy mindezek az erőfeszítések összességükben meghatározó mértékben nem voltak képesek a romák jelentős hányadának hátrányos megkülönböztetésén, életminőségén és életesélyein javítani, sőt némely vonatkozásban további romlás tapasztalható;

1.3 rámutat arra, hogy mindezen problémákon csak egy integrált, koordinált és konzisztens összeurópai stratégia, valamint elkötelezett és minden szakpolitikai területen együttesen, rendszerszemléletű módon megvalósított tagállami szintű cselekvési program képes változtatni, mely az érintettek és közösségeik önmaguk sorsáról való döntési kompetenciáit, felhatalmazottságát visszaadni képes (empowerment) és a helyi közösségek szintjén ténylegesen megvalósul (szubszidiaritás);

1.4 ezért üdvözli az Európai Bizottság „A nemzeti romainTEGRÁCIÓS STRATÉGIÁK UNIÓS KERETRENDSZERE 2020-IG” című közleményében ⁽²⁾ megfogalmazottakat, melyek következetes

megvalósítását mind uniós, mind tagországi szinten nagy jelentőségűnek tartja, és abban maga is elkötelezett partnerként kíván fellépni;

1.5 ugyanakkor úgy látja, hogy ez a régóta esedékes stratégia nem mindenben volt képes eleget tenni a felé megnyilvánuló várakozásoknak, lehetett volna ambiciózusabb, konkrétabb és felépítésében is jobban szerkesztett;

1.6 úgy látja, hogy egy lehetséges és vállalható, a problémák természetét és a megoldás stratégiai irányait explicit, de nem exkluzív módon képviselő roma inklúziós politika három egymással összehangolt módon megvalósítandó pilléreként az alábbi elemek javasolhatók a tagországok számára:

a) „rassz- és etnikumsemleges inklúziós politika” – a társadalmi rendtelenség koncentrációjának oldása és az extrém szegénység és depriváció csökkentése;

b) a magukat bármely roma közösség tagjának tekintők társadalmi szerepvállalását elősegítő politika és az általuk elért társadalmi integráció méltatása;

c) „antirasszista közpolitika és nyilvánosság”;

1.7 kiemeli a helyi társadalom képviselői, a tudományos szakmai és szociális partnerek politikai konzultációba, valamint a politikák kidolgozásába és végrehajtásába történő bevonásának szükségességét, és hangsúlyozza, hogy elengedhetetlenül fontos a romák és a roma közösségek képviselőinek és tagjainak aktív bevonása mind a tervezés, mind pedig a megvalósítás folyamatába valamennyi (uniós, nemzeti, regionális és helyi) szinten, az elfogadott európai bizottsági közlemény szándékával összhangban;

⁽¹⁾ Ebben a dokumentumban „A romák társadalmi és gazdasági integrációja Európában” című RB-veleményben (HL C 42., 2011.2.10., 23. o.) rögzített következő meghatározást vesszük alapul: „(...) a jelen dokumentumban használt »roma« kifejezés olyan átfogó gyűjtőfogalom, mely a hasonló kulturális jellemzőkkel bíró és az európai társadalomban a marginalizálódás és a társadalmi kirekesztés vonatkozásában hasonló múlttra visszatekintő (szinti, cigány, traveller, kalé, camminanti, askali stb.) egyéb népcsoportokat is magában foglalja”.

⁽²⁾ COM(2011) 173 végleges.

1.8 felhívja a figyelmet a közpolitikai szempontok elkötelezett képviselőre, így a rendszerszemléletű tervezés és megvalósítás szükségességére, a szakpolitikák koordinációjára, a helyi politikaformálás jelentőségére, a differenciált és tényleges szükségletalapú megközelítések fontosságára, a tényalapúság képviselőre, valamint a következetes értékelés folyamatos rendszeremmé tételére.

1.9 felhívja a Tanács figyelmét, hogy megoldást kell találni arra, hogy mindazok a romák, akiknek valamilyen okból már nincsenek állampolgárságukat igazoló okmányaik, azokat újból megkaphassák – ugyanis ez annak záloga, hogy megkülönböztetésektől mentesen élvezhessék az európai polgársággal kapcsolatos jogokat –, és ezt a kérdést mindaddig kiemelt helyen kell tartani a napirenden, amíg meg nem oldódott.

2. Bevezetés

AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG:

2.1 egyetért az Európai Bizottság „Roma in Europe” jelentésében foglalt helyzetértékelésével, ⁽³⁾ illetve „A romák társadalmi és gazdasági integrációja” című közleményében ⁽⁴⁾ megfogalmazott javaslatokkal;

2.2 támogatja a Régiók Bizottsága „A romák társadalmi és gazdasági integrációja Európában” című véleményét, ⁽⁵⁾ mely szerint a helyi önkormányzatok és közösségek kiemelt stratégiai jelentőségét el kell ismerni és támogatni kell, valamint integrált regionális politikákra van szükség;

2.3 megerősíti az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság „A kisebbségek integrációja – Romák” című feltáró véleményében ⁽⁶⁾ elsősorban is az OMC módszerének kiterjesztésére tett javaslatát, valamint „A romák helyzete az Európai Unióban” (The situation of the Roma in the European Union) című állásfoglalásában ⁽⁷⁾ megfogalmazott határozott véleményét minden európai polgár alapvető jogai védelmében, illetve a nemzeti kisebbségek ellen bármely országban megnyilvánuló diszkrimináció, rasszizmus és xenofóbia visszaszorítása érdekében;

2.4 megismétli „Integráció és szociális menetrend” című véleményének ⁽⁸⁾ üzenetét, amely szerint szükségesnek tartja a megkülönböztetés elleni küzdelem erősítését a meglévő jogszabályok továbbfejlesztése, a közpolitikák és az integrációt elősegítő szociális elkötelezettségek megszilárdítása révén;

2.5 messzemenően egyetért az Európai Parlamentnek a romák befogadásának európai stratégiájáról szóló jelentésében ⁽⁹⁾ megfogalmazott helyzetértékeléssel és javaslatokkal;

2.6 teljes mértékben elfogadja és képviseli azokat az értékeket, melyeket a lisszaboni stratégia és az EU Alapjogi Chartája a diszkrimináció ellen, valamint a kirekesztettek befogadása (inklúziója) érdekében megfogalmaz;

2.7 támogatja az „integrált európai platform a romák integrációjáért” együttműködés keretében kialakított, mára széles körben elfogadott tíz közös alapvetet, és felhívja a figyelmet ezeknek tagállami szinten történő alkalmazására is; ⁽¹⁰⁾

2.8 nagyra értékeli a strukturális alapoknak és más nemzeti, regionális és helyi finanszírozási eszközöknek ⁽¹¹⁾ a roma inklúziós politikák megvalósítása érdekében való megnyitását, és a társadalmi felruházás érdekében javasolja azok kiigazított eljárásokra épülő forrásbiztosítását, illetve olyan, megfelelő technikai támogatás nyújtását – például az egészségügyhöz, a szakképzéshez, munkához és lakhatáshoz való hozzáférés formájában –, amely figyelembe veszi a kérdéskör sokoldalúságát;

2.9 üdvözli az Európai Bizottság „A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszere 2020-ig” című dokumentumában foglaltakat, melynek következetes megvalósítását mind uniós, mind tagországi szinten nagy jelentőségűnek tartja, és abban maga is elkötelezett partnerként kíván fellépni;

2.10 ugyanakkor úgy látja, hogy bár a dokumentum elkészítését nagy várakozás előzte meg, az nem teljesítette teljes mértékben a vele szemben állított elvárásokat. Az EGSZB úgy véli, hogy a célok rendszerét jobban kell definiálni, és annak konkrétan ki kell jelölnie az előttünk álló feladatokat, továbbá rámutat arra, hogy ebben a kérdésben fontos lenne nyílt, összeurópai szociális vitát folytatni. Az EGSZB kiemeli, hogy ennek sikeréhez igen fontosak az értékelési mechanizmusok és a teljesítménymutatók. Éppen ezért a Tanács által májusban elfogadott és várhatóan az Európai Tanács júniusi ülésén megerősítésre kerülő következtetéseket tartalmi és operatív szempontból egyaránt különleges jelentőségűnek tartja;

2.11 leszögezi, hogy a romák kirekesztése és diszkriminációja jelentős társadalmi és közöltségekkel jár, míg befogadásuk nyilvánvaló gazdasági hasznot eredményezhet; ⁽¹²⁾

⁽³⁾ SEC(2010) 400 final.

⁽⁴⁾ COM(2010) 133 végleges.

⁽⁵⁾ A Régiók Bizottsága véleménye: „A romák társadalmi és gazdasági integrációja Európában” (HL C 42., 2011.2.10., 23. o.).

⁽⁶⁾ HL C 27., 2009.2.3., 88–94. o.

⁽⁷⁾ HL C 48., 2011.2.15., 1. o.

⁽⁸⁾ HL C 347., 2010.12.18., 19–27. o.

⁽⁹⁾ Európai Parlament, INI/2010/2276, 2010. 11. 24.

⁽¹⁰⁾ Mindenekelőtt a „kifejezett, de nem kizárólagos célzás” (explicit, but not exclusive targeting), az interkulturális megközelítés (intercultural approach), valamint a „főáramba vétel” (aiming for the mainstream) szempontjait.

⁽¹¹⁾ European Social Fund, European Regional Development Fund, Instrument for Pre-Accession Assistance, European Agricultural Fund for Rural Development / World Bank, United Nations Development Programme.

⁽¹²⁾ „A munkaképes korban lévő romák nagy többségének nincs megfelelő képzettsége az eredményes munkaerő-piaci részvételhez. (...) Ennek eredményeként az európai országok évente sok száz millió eurót veszítenek a termelékenység csökkenése és a kormányok adóbevételeinek kiesése formájában. (...) A jelentős foglalkoztatásbeli különbség felszámolásából eredő éves költségvetési nyereség sokkal magasabb, mint az összes roma gyerek közoktatásába való befektetés költsége (...). A romák részaránya a munkaképes korosztályban emelkedni fog, mivel a többségi kelet- és közép-európai lakosság átlagéletkora gyorsan nő. A romák azonos arányú részvétele lényeges a nyugdíj- és egészségügyi költségek, valamint az öregedéssel összefüggő más költségek országos szinten emelkedő költségeinek teherviseléséhez.” Economic costs of Roma exclusion [A romák kirekesztésének gazdasági költségei]. Világbank, 2010.

2.12 támogatja és részt vesz az EURoma Network, a Roma évtized, European Roma Summit, Equality Summit, az Integrált európai platform a romák integrációjáért, a Szegénység és társadalmi kirekesztés elleni európai platform, valamint számos más együttműködés fontos tevékenységeiben a széles körű civil érdekvilág képviselőitől;

2.13 hangsúlyozza, hogy az Európai Unió és intézményei már eddig is igen jelentős erőfeszítéseket tettek szabályozási, irányítási, finanszírozási szempontból a romákat célzó inklúziós politikák kialakításáért, elfogadtatásáért és megvalósításáért;

2.14 aggodalommal mutat rá ugyanakkor, hogy mindezek az erőfeszítések összességükben meghatározó mértékben nem voltak képesek a romák jelentős hányadának hátrányos megkülönböztetésén, életminőségén és életesélyein javítani, sőt némely vonatkozásban további romlás tapasztalható. Megállapítható, hogy miközben a romák túlnyomó többsége uniós polgár, azonos jogokkal és kötelezettségekkel, mint bármely más tagország állampolgára, mégis folyamatos és súlyos hátrányos megkülönböztetésben van részük a munkaerőpiacon, az oktatásban, a lakhatás és az egészségügyi ellátások, a közszolgáltatások igénybe vétele, valamint szabad mozgásuk terén;

2.15 tudatában van annak, hogy a romák csoportjaira meglehetősen differenciált élethelyzetek jellemzőek, hiszen míg nagy részük városi és falusi környezetekben integráltan él, mások a szegénység és mélyszegénység deprivációjában a folyamatos leszakadás állapotában vannak, míg egy kis részük travellerként a környezetüket irritáló sajátos élethelyzetekben jelenik meg;

2.16 fenntartja, hogy fontos lehetővé tenni a szegénységben élő, hátrányos megkülönböztetést tapasztaló emberek számára, hogy kezükbe vegyék életük alakítását. A teljes körű önrendelkezéshez választási szabadságra van szükség. Általában az inklúziós politikák megvalósításának döntő eleme, hogy az embernek legyen erejük, eszközeik és hatalmuk a saját sorsukról rendelkezni. Ezért mind a politika egészének, mind szakpolitikai részleteinek elő kell segíteniük, hogy az érintettek – a jogállamiság keretei között – megtanuljanak dönteni saját sorsukról;

2.17 meggyőződése, hogy nem kell külön jogokat biztosítani a romák számára, csak teljes mértékben tiszteletben kell tartani európai polgárságukat, garantálva egyúttal valamennyi alapvető európai uniós és polgári jogukat, valamint azok elmaradását szankcionálni – különösen a jogokat, jogosultságokat egyenlőtlenül és diszkriminatívan érvényesítő jogalkalmazókkal szemben;

2.18 rámutat arra, hogy még a romákon belül is a nőket, a gyermekeket, az időseket és a fogyatékkal élőket aránytalanul nagy mértékben sújtja a kirekesztés, valamint ezeket a negatív jelenségeket a szociális és gazdasági krízis csak tovább erősíti;

2.19 kifejezi meggyőződését, hogy mindezen problémákon csak egy integrált, koordinált és konzisztens stratégia program, valamint elkötelezett és minden szakpolitikai területen együttesen, rendszerszemléletű módon megvalósított cselekvés képes változtatni. Szerencsésnek tartja, hogy az EU vezető testületei (beleértve az EGSZB-t is) a tanácsi elnökséget adó Magyarország kormányával együttes erővel töreksenek a kérdés megoldáshoz szükséges keretfeltételeket megteremteni, és azt ajánlja, hogy a lengyel elnökség időszaka alatt rendezzenek miniszteri konferenciát a tapasztalatok és az elért eredmények megvitatására.

3. Politikai ajánlások ⁽¹³⁾

AZ EURÓPAI GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS BIZOTTSÁG:

3.1 megállapítja, hogy a hagyományos megközelítésekben a romák célcsoportként történő meghatározása arra épül, hogy kiket tart a többségi társadalom romának. Ugyan ez a szempont pl. a kutatás szempontjából lehet hasznos, és a szociális kirekesztettség természetének feltárásában eredményes, viszont a külsődleges rasszjegyek alapján beazonosító módszer alapvető emberi jogokat, többek között az identitás önmeghatározásának jogát sérti, improduktív és politikailag tarthatatlan;

3.2 a szokásos megközelítésekkel szemben javasolja, hogy a tagállamok az elfogadott Roma keretstratégia alapértékeit követve a Roma Platform által elfogadott 10 alapelv „explicit, de nem exkluzív” követelményét valósítsák meg. Az európai bizottsági közleményben kiemelt négy cselekvési területtel (oktatás, munkavállalás, egészségügy és lakhatás) összhangban három, a problémák természetét és a beavatkozás lehetőségeit kijelölő, politikai és stratégiai szempontot hangoljanak össze, melyek együttesen jelölik ki egy lehetséges és vállalható roma inklúziós politika három pillérét:

- a) „rassz- és etnikumsemleges inklúziós politika” – a társadalmi rendtelenség koncentrációjának oldása, valamint az extrém szegénység és depriváció csökkentése;
- b) a magukat bármely roma közösség tagjának tekintők társadalmi szerepvállalását elősegítő politika és az általuk elért társadalmi integráció méltatása;
- c) „antirasszista közpolitika és nyilvánosság”.

3.3 Rassz- és etnikumsemleges inklúziós politika – a teljes körű hozzáférés és a kirekesztettség koncentrációjának oldása, és az extrém szegénység és depriváció csökkentése:

3.3.1 a „színvak” inklúziós politika az etnikus vagy rassz alapú sajátosságokra való fókuszáltsággal szemben a társadalmi kirekesztés rasszjegyeiktől független problématerületeivel foglalkozik, így (többek között) oktatási, foglalkoztatási (ideértve

⁽¹³⁾ A politikai ajánlások a politikák egészére vagy összefüggésekre vonatkozó javaslatokat tartalmaznak, és terjedelmi okokból nem foglalkozhatnak az egyes szakpolitikák kérdéseivel.

a foglalkoztatás különböző formáit, például a vállalkozást, az önfoglalkoztatást stb.), egészségi és lakhatási problémákkal, ahogyan az az európai bizottsági közleményben is szerepel. Függetlenül a kirekesztettség érintettjeinek körétől, etnikus vagy más összetételétől a szocioökonómiai hátrányok területi koncentrációját veszi figyelembe, s az Európa 2020 stratégiában kijelölt utat folytatva két sajátos probléma megoldását kezeli prioritásként:

3.3.2 az első a „teljes körű hozzáférés” kritériumának következetes érvényesítése. A „full access” a jogi diszkriminatív hatások felszámolásán túl magába foglalja a fizikai megközelíthetőség és igénybe vehetőség, a szükségletekhez való igazodás, a megfizethetőség és a standardoknak megfelelő minőség követelményét is. A jogi korlátok lebontása mellett cél a közszolgálati intézmények „közelebb vitele” a romák által sűrűn lakott lakókörnyezetekhez, illetve az intézményekbe és olyan szolgáltatásokhoz való eljutás közlekedési feltételeinek javítása is, melyeknek igénybe vételére őket helyzetük feljogosítja;

3.3.3 a kirekesztettség koncentrációja, melynek két fő formája a térbeli, lakóhelyi koncentráció, valamint a kirekesztettségben élő ügyfelekkel kapcsolatban álló szolgáltatók, közszolgálatok esetében a kirekesztettség intézményi koncentrációja (intézményes szegregációs hatás);

3.3.4 a kirekesztettség koncentrációját egyrészt a legszegényebb, a leginkább a standardok alatti lakókörnyezetek és intézményes feltételek koncentráltan célzott feljavításával, másrészt az elszigeteltségek oldásával, vagyis a keveredéseket, érintkezéseket tudatosan erősítő intézményi integrációs reformjaival (integráció) lehet csökkenteni;

3.3.5 a teljes körű hozzáférés kiemelt területeiként a lisszaboni stratégia alapvető célterületei, így a munkaerő-piaci és egyéb társadalmi aktivitások, mobilitások erősítése vagy az oktatás – továbbra is kiemelt prioritást élveznek. Új, a korábnál nagyobb hangsúlyt helyeznek az elmúlt évek stratégiai dokumentumai az egészségügy, mindenekelőtt a népegészségügy kérdéseire; a lakhatási és urbanizációs fejlesztési politikákra, kiemelten az elszigetelt telepek, táborkok, és más hasonló szegregátumok felszámolására, valamint a helyi gazdaságok, a közösségi alapú kezdeményezések, a mikro- (önfoglalkoztató), kis- és középvállalkozások, valamint az állami vagy magán-szervek (nem kormányzati szervezetek) által irányított kommunális szolgáltatások fejlesztésére. Kiemelt kérdés a gyermekszegénység elleni stratégiák és a romastratégiák összehangolása (az anyák munkába állásának támogatása a gyermeke nevelésben való közösségi felelősségvállalás erősítésével; az iskolát megelőző, korai fejlesztéshez való teljesebb körű hozzáférések, illetve a szegénységben élő szülők gyermekei számára nyújtott tanulási és továbbtanulási támogatások és ösztönzők kérdései).

3.4 A magukat bármely roma közösség tagjának tekintők társadalmi szerepvállalását elősegítő politika és az általuk elért társadalmi integráció méltatása:

3.4.1 kulcselem, hogy az azonos identitást vallók saját elhatározásukból, saját maguk által megválasztott társaikkal, közösségként formálhassák meg magukat, ápolhassák az identitásuk alapjait jelentő nyelvet, kultúrát, szokásokat stb. Ezért a nemzeti romaintegrációs stratégiáknak meg kell teremteniük a lehetőségeket ahhoz, hogy az önmagukat romának vallók saját közösségeket, saját nyilvánosságot (médiát) és szervezeteket hozhassanak létre és működtethessék azokat. Ennek a többi társadalmi kirekesztés által fenyegetett kisebbségi csoport esetében is így kell lennie. Ugyancsak fontos, hogy a romák önszerveződő állami és nem állami intézményei, szervezetei hasonló kisebbségi lehetőségeket élvezzenek más nemzeti kisebbségekével, és adott esetben támogatásuk létszamarányos legyen más etnikai kisebbségek támogatási mértékével;

3.4.2 ennek az is feltétele, hogy az interkulturalitás, az intenzív, kétirányú eszmecsere és kommunikáció, valamint az integráció európai elvei, szemlélete és legjobb közösségi és intézményi gyakorlatai valóságos hatótényezővé és mindennapos tapasztalássá váljanak;

3.4.3 a megerősítő politika kulcseleme az, hogy a kisebbséghez tartozók hallathassák hangjukat és képviselhesék érdekeiket. Támogatni kell azokat az eszközöket és módokat, amelyek segítségével társadalmi hátrányaikat megjeleníthetik, és politikai küzdelmeiket megvívhatják hátrányaik enyhítéséért;

3.4.4 a társadalmi szerepnövelő politikáknak támogatniuk kell a romák munkaerőpiacra lépését elősegítő affirmatív lépéseket. Ide tartoznak azok a lépések is, amelyek azt segítik elő, hogy magasabb posztokra léphessenek az üzleti szférában, az államigazgatásban, a politikában, a médiában, a tudományok és a művészet területén, segítve egyúttal saját kis- és középvállalkozásaik beindításában is.

3.5 Antirasszista politika

3.5.1 Az antirasszista stratégia célcsoportja az egész társadalom, amely politikát az a meggyőződés hajtja, hogy egy dinamikus, fejlődő és igazságos emberi világban az emberek társadalmi helyét alapvetően képességeik, tehetségeik szerint kell elnyerniük, és nem veleszületett előnyei és hátrányaik alapján kell hozzájutniuk boldogulásuk lehetőségeihez vagy elszenvadni kirekesztettségük hátrányait. Az örökölt, és nem megváltoztatható sajátosságok, így a nem, a származás, a vallás nem lehet oka megkülönböztetésnek. Ennek érvényesülését és legerősebb eszközrendszerét az antidiszkriminációs joganyag biztosítja. Ezt kell elősegítenie annak is, hogy az EU antidiszkriminációs joganyaga tagországi szinten a szakpolitikákban és szabályozási rendszerekben teljes körűen megvalósuljon. Ennek ereje azonban nem kizárólag a szankciókban és azok elrettentő hatásában rejlik, hanem abban is, hogy a demokratikus társadalom többségét kitevő törvénytisztelő állampolgárok igyekeznek a törvények betűje és szelleme szerint élni.

3.5.2 Mivel az embereket racionális érveléssel kevésbé lehet „lebeszélni” vagy „eltántorítani” előítéleteiktől, rasszizmusaitól, az anti-rasszista politikák mindenekelőtt magatartási és kommunikációs mintákra épülnek, melyek pozitívként közvetítik az erőszakmentes kommunikáció, a racionális érdekalapú együttműködés és problémamegoldás mintáit; az előítéletes, gyűlöletekre építő, agresszív és rasszista magatartásformákat pedig elítélik. E tekintetben különleges felelősséggel bírnak a társadalmi véleményvezérek, elsősorban is a politikai és médiaelit.

3.6 A stratégia „tényalapú” jellegének erősítése

3.6.1 Az Unió a különböző szakpolitikák területén az elmúlt két évtizedben jelentős előrelépést ért el a társadalmi kirekesztés és a kirekesztés elleni fellépés objektív mérésében, valamint a mérési eredményeknek a társadalompolitikákba történő beépülésében. Az adatok meglehetősen elengedhetetlen feltétele a megfelelő szakpolitikák alkalmazásának és értékelésének. Az eddigi erőfeszítések ellenére is azonban még mindig kritikusan kevés adat áll rendelkezésre mind populációs, mind célcsoportokat érintő vonatkozásokban. A stratégia céljait figyelembe véve a következő területeken fontos az előbbrelépés:

3.6.2 Rassz- és etnikumsemleges inklúziós politika. A szegénység és a depriváció különféle formáinak mérési módszereit továbbfejlesztve erősítéseket szükséges tenni a kirekesztettség koncentrációjának mérésében, illetve a vonatkozó szakpolitikai intézkedések hatásainak kimutatásában. Az EGSZB javasolja, hogy az Eurostat és a tagországok statisztikai ügynökségei (agencys) a kirekesztettség indikátorok körét bővítsék ki az extrém szegénységre és kirekesztettségre vonatkozó indikátorokkal, és dolgozzák ki az extrém szegénység és depriváció méréséhez szükséges mérési és feldolgozási statisztikai módszertani elveket.

3.6.3 Ennek alapján a tagországok stratégiáikban határozzák meg azokat a területi egységeket (telepeket, slum-okat, lakott külterületeket, tábortokat, elkülönült településrészeket, vidéki településeket stb.), amelyekben különösen magas a kirekesztettség és a kirekesztettség extrém formáinak lakóhelyi koncentrációja, függetlenül attól, hogy e lakóterületeket a közigazgatás romának tartja-e, avagy sem. Javasolja, hogy ezek felszámolására, vagy lakhatóvá tételére településfejlesztési stratégiákat alakítsanak ki, illetve dolgozzák ki az ezek monitorozásához szükséges bizonyítékalapú eljárásokat.

3.6.4 A romák társadalmi felruházása. A hátrányok létezését csak akkor lehet kimutatni, ha az önmaguk etnikus identitását vállalók kérhetik azt, hogy őket az adott kisebbséghez tartozóként vegyék nyilvántartásba a közregiszterekben. Másrésztől azonban kategorikusan és határozottan tiltani kell minden rasszjegyek alapján történő „kisebbségi” megjelölést az állami nyilvántartásokban. Minthogy az etnikai-kisebbségi adatok különlegesen érzékeny adatnak minősülnek, ezért minden módon biztosítani kell egyfelől a személyes adatok maximális védelmét, másfelől viszont a kisebbségekre vonatkozó aggregált adatok maximális nyilvánosságát.

3.6.5 A kirekesztettség, a szegénység és azok extrém formáinak enyhítése mellett javasoljuk a roma közösségek fejlesztését támogató nyelvi, kulturális, oktatási és közösségi programok támogatását, melyek ténylegesen képesek elérni a többi romát.

3.6.6 („Anti-rasszista politika”) Mind az uniós szinten, mind a tagállamokban folytatott kutatási felvételek alapján követhetővé kell tenni a romákkal kapcsolatos előítéletesség változásait, különféle lakossági csoportokban történő előfordulásait és a politikák hatásait az etnikai előítéletességek, rasszizmusok alakulására. A lakosság körében érzékelhető rasszizmusok, kirekesztő attitűdök csökkentésére társadalmi érzékenyítő és tudatosító programokat szükséges kialakítani, ezek megvalósítását pedig rendszeresen monitorozni szükséges.

3.6.7 Nyomatékosan ajánljuk, hogy ne csak az előítéletek és a rasszizmus tendenciáit kövessék nyomon, hanem az állami és civil társadalmi kezdeményezések pozitív hatásait és társadalmi előnyeit, valamint a romaellenes előítéletek és az idegengyűlölet csökkentését, illetve az interkulturális inkluzív integrációt célzó bevált gyakorlatokat is.

3.7 Közpolitikai szempontok a tagállami megvalósításban

3.7.1 (Komplexitás) Az EGSZB felhívja a figyelmet arra, hogy a romák társadalmi szerepeit megerősítő, életkörülményeit javító, integrációjukat erősítő, igen különböző részterületekre ható intézkedéseket rendszerszemléletű politikákká szükséges fejleszteni. Ez egyrészt a szakpolitika elemeinek egymáshoz való illesztésével, másrészt a jó kormányzás ágazatközi kapcsolatainak megszervezésével, harmadrészt a politika szintén rendszerszemléletű megvalósításával oldható meg. Ehhez egységes és egyeztetett szemléletre van szükség a megvalósítók között.

3.7.2 A programelemek részenként is következetesen kapcsolódjanak (konzisztencia) egymáshoz (konzekvencia). A megvalósítás harmadik kiemelt szempontja az időbeni tervezés és prioritizálás (szekvencialitás), vagyis hogy a reálisan elérendő célokat átgondolt fázisokban, részegységekben lehet csak megoldani. Mindehhez egy kellő mértékű felhatalmazással bíró és jól működő koordinatív irányító hatóságra van szükség.

3.7.3 Az inklúziós politikák tervezését és megvalósítását mindig a tényleges szükségletekre célozva, differenciált és rugalmas módon kell elvégezni, ami lehetőséget teremt a helyi (regionális) sajátosságokra optimalizált beavatkozásokra is. Az integrációs stratégiákat „kétirányú utcaként” kell megtervezni és végrehajtani, kölcsönös erőfeszítések és hatások alapján, mindenki kölcsönös előnyére törekedve.

3.7.4 A pályázatok, pénzügyi alapok felhasználásának elegendhetetlen feltétele a pályázati és beszámolási feltételek egyszerűsítése. A gondosan kidolgozott végrehajtásnak megfelelő súlyt kell helyezni a kapacitásépítésre, a megfelelő koordinációra és az elkötelezett politikai szándék támogatására. Az érintettek képviselőinek a tervezés folyamatába való bevonása ugyancsak alapvetően fontos.

3.7.5 (Evidence based implementáció – indikátorok) A közpolitikáknak egyértelműen és igazolható módon eredményesnek, azaz a szándékolt célok szempontjából hatékonyak kell bizonyulniuk. A politika ugyanis nem okozhat nagyobb ártalmakat és kockázatokat, mint amitől meg kíván óvni, és nem lehet fölöslegesen drága sem. Eddig is jelentős – de nem elégséges – erőfeszítések történtek a politika bizonyítékalapú karakterének erősítésében. A roma inklúzió területén különösen is szükséges, hogy a programok, de a politika egésze is értékelhető legyen, ezért elő kell segíteni az értékelés kultúrájának, elvárásrendszereinek megerősítését, a megfelelő, mindig a releváns célcsoportra vonatkoztatott társadalomstatistikai és szocioökonómiai eredményességi mutatók standardizált kialakítását, valamint a tudományosan megalapozott értékelés intézményrendszerének megszervezését mind a tagállamokban, mind az EU szintjén. Erre a célra megfelelő elkülönített forrásokat kell biztosítani.

3.7.6 Az EGSZB, miközben támogatja „A nemzeti romainTEGRÁCIÓS stratégiák uniós keretrendszere 2020-ig”, valamint az azzal együttműködő tagállami politikák megvalósulását, civil társadalmi felhatalmazottságával, valamint a tagállamok civil közösségeivel való szerves kapcsolata segítségével részt kíván venni e politikák monitorozásában és értékelésében. Részt vállal az európai uniós intézmények és a szervezett civil világ közötti közvetítésben, valamint aktív partnerként részt kíván venni a Roma Platform, valamint más szervezett dialógus folyamatokban.

3.7.7 (Participáció és képviselő) Egy inklúziós politika fogalmilag és gyakorlatilag is elképzelhetetlen az érintettek intenzív részvétele nélkül. Ezért el kell kerülni a jogokat korlátozó paternalisztikus eljárásmodokat, ugyanakkor a helyi roma szerveződéseknek, a helyi társadalom képviselőinek, a tudományos szakmai és szociális partnereknek a döntési folyamatokba, a végrehajtásba és a nyomon követésbe történő minél sokrétűbb és intenzívebb bevonását célszerű érvényesíteni, ahogyan az az Európai Bizottság közleményében és más vonatkozó dokumentumokban is szerepel. A célterületeken belül különös jelentősége

van a különösen hátrányos helyzetű csoportok (így nők, gyermeküket egyedül nevelő nők, idegen anyanyelvűek, fogyatékos-sággal élők stb.) politikai részvételét biztosító megerősítő intézkedéseknek.

3.7.8 A politikák érvényessége, hitelessége és hatékonysága alapvető összefüggésben áll azzal, hogy annak elsődleges címzettjei részt vesznek-e abban, és magukénak fogadják-e el azt? A roma inklúziós politikák kialakításába és megvalósításába ezért a roma közösség képviselőit mind európai, mind tagországi, de helyi szinten is magától értetődően kell bevonni (inclusion through participation).

3.7.9 A társadalmi kirekesztettség és annak extrém formái gyakran – tagországokként is eltérő módon – a többségi társadalmi normáktól eltérő magatartásformák, életformák, szokásrendek követésével is együtt jár (vándorlás, sajátos foglalkozások, pl. a használtcikk gyűjtés és kereskedés, sajátos kézműves elfoglaltságok). E sajátosságokra a nemzeti stratégiák kialakításakor különös figyelmet kell fordítani. Máskor azonban az etnikusnak tulajdonított habitusok kimondottan deviánsnak és kriminálisnak is minősülhetnek. A nemzeti szintű stratégiák különös feladata és kihívása, amit egyben specifikus inkluzív jellegüket meghatározó célnak kell tekinteni, hogy a különféle kulturális normák békés egymás mellett élésének érvényt szerezve, de mindenkor a mérvadó társadalmi jogrend keretein belül igyekezzenek rendezni a habitusok, szokásrendek között felmerülő feszültségeket, ellentéteket. Ehhez olyan nyílt kommunikációs térre és az érintettek számára is követhető eljárásokra van szükség, amelyekben döntő szerep hárul a normarendszerek távolságait áthidaló segítő – köztük roma származású és identitású – szakemberekre, szociális és közösségi munkásokra a közszolgáltatások és közösségi programok területén egyaránt (preventív, távolságcsökkentő, mediációs szolgáltatások stb.) – ahogyan azt az európai bizottsági közlemény is kifejti.

3.8 Kitekintés

3.8.1 Az EGSZB vallja, hogy az Európai Unió intézményei, a tagországok kormányai, a helyi önkormányzatok és közösségek összefogásában most egy történelmi pillanat teremthet meg, amikor az EU legkirekesztettebb és leghátrányosabb helyzetben élő etnikai csoportja érdekében olyan egységes szemléletű politika valósulhat meg, mely nem a drága kudarcoknak, hanem az okos és humánus eredményeknek lesz a bizonyítéka. Az EGSZB a maga részéről elkötelezett támogatója és megvalósítója kíván lenni ennek a folyamatnak.

Kelt Brüsszelben, 2011. június 16-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke

Staffan NILSSON